

netwerk verpleegkunde

#2

informatiemagazine uitgegeven door
netwerk
verpleeg
kunde

Bram Claeys

“Verpleegkunde
is alomvattend”

THEMA

Ouderenzorg

**(On)vrijwillig
deeltijds werken**

Bij vrouwen in
woonzorgcentra

**Aanpassingen
wetgeving**

"Noodzakelijk om de zorg
te redden"

**Vroegtijdige
zorgplanning**

Nodig in dagelijkse
praktijk

Vroegtijdige zorgplanning implementeren in de dagelijkse zorg

Vroegtijdige zorgplanning maakt deel uit van palliatieve zorg en wordt gedefinieerd als het proces dat volwassenen op elke leeftijd of in elk stadium van hun gezondheid ondersteunt bij het begrijpen en delen van hun persoonlijke waarden, levensdoelen en voorkeuren met betrekking tot toekomstige medische zorg.¹ Annelien van Dael deed onderzoek naar vroegtijdige zorgplanning in woonzorgcentra bij mensen met dementie en werkte aan een trainingsprogramma om zorgverleners bij te staan in hun omgang met vroegtijdige zorgplanning.

Annelien van Dael is psychologe van opleiding en werkte een tijdlang in een woonzorgcentrum. “Ik zag hoe we als zorgverleners met hart en ziel voor de bewoners klaarstaan”, vertelt ze. “Toch ligt het vaak moeilijk om het levenseinde een plaats te geven. Het is geen evident thema, waar nog te weinig over gepraat wordt. Uit onderzoek blijkt dat negentig procent van de mensen thuis wil sterven. Toch overlijdt het merendeel van hen elders. Door vroegtijdige zorgplanning kunnen we beter anticiperen op de noden en wensen van onze zorgvragers.”

Volgens onderzoek leidt vroegtijdige zorgplanning (VZP) tot een betere levenskwaliteit en een gevoel van controle bij de zorgvragers. Daarnaast maakt het een vroegere en vlottere inschakeling van palliatieve zorg mogelijk. Er wordt minder hardnekkig doorbehandeld, er gebeuren minder ongewenste transfers naar het ziekenhuis en mensen sterven vaker op de plaats van hun voorkeur. Ook op de nabestaanden heeft vroegtijdige zorgplanning invloed. Ze ervaren minder depressieve gevoelens, minder belasting, een grotere tevredenheid en een beter rouwproces.

“Goede levenseindezorg is essentieel”, vindt Annelien. “Door de betere medische zorg zijn er steeds minder mensen die plots overlijden. Velen zien de dood langzaam aankomen en hebben dus tijd om na te denken over wat ze willen tijdens hun laatste dagen. Toen het project VZP+ op mijn pad kwam, besliste ik me volop op research te storten. Dit was voor mij de manier om een positief verschil te maken.”

Wat is VZP+?

Binnen het project VZP+ van de End of Life Research Group (VUB) ontwikkelden de onderzoekers een trainingsprogramma om VZP op een goede en

“Vroegtijdige zorgplanning bij personen met dementie vraagt een heel andere gesprekstechniek.”

Annelien van Dael

duurzame manier te implementeren in de dagelijkse zorg in woonzorgcentra. De financiering van het onderzoek gebeurde door FWO en Marie Curie Innovative Training Network Action. De training spreekt alle zorgverleners aan: verpleegkundigen, zorgkundigen en ander zorgpersoneel zoals sociaal werkers, kinesitherapeuten, ... Annelien: “We ontwikkelden verschillende tools² om zorgpersoneel te ondersteunen om het gesprek aan te gaan over vroegtijdige zorgplanning en

1 Sudore RL, Lum HD, You JJ, et al. Defining Advance Care Planning for Adults: A Consensus Definition From a Multidisciplinary Delphi Panel. *J Pain Symptom Manage.* 2017;53(5):821-832.e1. doi:10.1016/j.jpainsymman.2016.12.331

2 Advance care planning in nursing homes: new conversation and documentation tools. Wendrich-van Dael A, Gilissen J, Van Humbeek L, Deliens L, Vander Stichele R, Gastmans C, Pivodic L, Van den Block L. *BMJ Support Palliat Care.* 2021 Sep;11(3):312-317. doi: 10.1136/bmjspcare-2021-003008. Epub 2021 Jun 23. PMID: 34162581 Free PMC article.

de wensen van bewoners te documenteren, de drie belangrijkste: een uitgebreide conversatiegids, een praktische samenvatting met prompts die je direct in een conversatie kan gebruiken en een document om de uitkomsten van het gesprek vast te leggen.”

Een centraal aspect van de VZP+-aanpak was het toewijzen van verschillende rollen aan alle personeelsleden in het woonzorgcentrum. “De referentiepersonen zijn de kartrekkers, diegenen die anderen opleiden en warm maken voor vroegtijdige zorgplanning. De gespreksleiders zijn verantwoordelijk om regelmatige VZP-gesprekken in te plannen en te houden met bewoners en hun naasten. Alle andere personeelsleden treden op als signaleerders. Zij herkennen triggers die wijzen op de bereidheid of de behoefte van een bewoner om deel te nemen aan VZP. De aanpak met de rollen bleek een goede manier om iedereen in de zorginstelling te betrekken op hun eigen niveau. Je creëert een open sfeer en vermindert het taboe. Doordat iedereen op de hoogte is, wordt het gemakkelijker om het thema aan te snijden met collega’s en bewoners.”

Aandachtspunten bij bewoners met dementie

Als eerste stap in haar doctoraatstraject dook Annelien in de literatuur om een stand van zaken op te stellen in verband met levenseindebeslissingen bij mensen met dementie en de betrokkenheid van hun naasten. In de trainingstool VZP+ werd hiermee rekening gehouden, want dementie vraagt bijzondere aandacht en een specifieke aanpak. “In een woonzorgcentrum zijn bewoners doorgaans al verder in het dementieproces”, vertelt ze. “Velen zijn niet meer wilsbekwaam, dus de familie is nauw betrokken bij alle beslissingen. Omgaan met personen met dementie vraagt een heel andere gesprekstechniek. Enkele concrete tips die wij meegaven, zijn: laat het gesprek niet te lang duren. Let er ook op dat niet te veel afleidende factoren zijn. Vat het gesprek bijvoorbeeld niet aan op het moment dat de persoon normaal gezien een middagdutje doet.”

Conclusies

De trainingsmodule in het onderzoek duurde acht maanden. Uit de evaluatie bleek dat die positieve

“Door de betere medische zorg zien steeds meer mensen de dood langzaam aankomen en hebben ze tijd om na te denken over hun laatste dagen.”

effecten teweegbracht. “Na de opleiding was er meer bewustzijn over vroegtijdige zorgplanning in het hele woonzorgcentrum”, vertelt Annelien. “Een belangrijke observatie is dat zorgverleners meer vertrouwen hadden in hun eigen kunnen en sneller het gesprek durfden aan te gaan. Een cruciaal element is de steun vanuit het management. Als die er is, wordt het aanzienlijk gemakkelijker om tijd te investeren in VZP.”

De onderzoekers erkennen dat de context van een woonzorgcentrum vaak complex is. “Vroegtijdige zorgplanning implementeren in de dagelijkse zorg is echt een cultuurverandering, die tijd en energie vraagt. Daarvoor is engagement van de leidinggevenden onmisbaar. Er is ook relatief veel verloop van personeel en zo dreigt waardevolle kennis uit de organisatie te verdwijnen. Daarom werkt de aanpak met de verschillende rolverdelingen zo goed: iedereen is op zijn of haar eigen manier betrokken en je bent niet afhankelijk van één referentiepersoon.”

Boodschap aan alle zorgverleners

Annelien raadt iedereen aan om een training rond VZP te volgen. Tegelijkertijd benadrukt ze dat je als zorgverlener elke kans moet grijpen om met bewoners in gesprek te gaan. “Je hoeft geen angst te hebben om met bewoners te babbelen over vroegtijdige zorgplanning. Als iemand er niet over wil praten, merk je dat vanzelf. Laat het dan even los. Vroegtijdige zorgplanning is een proces, geen gesprek dat je één keer voert of één document dat je opstelt. Onze ingesteldheid fluctueert in tijd en plaats, en het is ook oké als mensen van gedachten veranderen over hoe ze het einde van hun leven willen inrichten. Dat is ook niet onlogisch wanneer het levenstraject of het ziektebeeld wijzigt. We moeten opletterend blijven, zodat we iedereen de kans geven om erover te praten als ze willen.” III

ONDERZOEK METEEN VERVOLGD

Het VZP+-project kreeg de nodige aandacht van de Vlaamse overheid. Samen met het PACE-project (Palliative Care for Elderly people in long-term care facilities in Europe) ligt het aan de basis van het TETRA-project ‘Van cure naar care’, dat loopt tot 2024 met de steun van VLAIO.

Meer weten over het TETRA-project? Grijp even terug naar de juni 2022-editie van Netwerk Verpleegkunde met thema palliatieve zorg.